

BARTHOLOMAEUS DE JANO'NUN TÜRKLERLE İLGİLİ 1438 TARİHLİ BİR MEKTUBU

Altay Tayfun ÖZCAN*

Özet

Floransa konsili ile ilgili meselelerin gündemde olduğu bir sırada İstanbul'da bulunan Katolik rahip Bartholomaeus de Jano, "Türklerin Zalimliği Üzerine" başlıklı bir mektup yazar. Yazar, Sartianolu Alberto'ya gönderdiği bu mektubunda II. Murad'ın Balkanlardaki faaliyetlerinden genel olarak bahsederek, Türklerin bölgedeki durumuna ışık tutar. Yazar aynı zamanda Türklerin eğer durdurulmazlarsa Avrupalıların başına daha büyük gâileler açacağından bahisle Türklere karşı bir Haçlı seferi ilan edilmesi lüzumuna değinir. Bu arada yazar Türk saldırıları karşısında duyulan umumi korkuyu ve psikolojik durumu da gösterir ifadeler kullanır. Bazı satırlarda Tanrı'ya sitemde bulunmaktan çekinmeyen yazar sözü Tanrı'yı eleştirir boyutuna da getirir. Bunun yanı sıra mektupta Türklerin devşirme sisteminden de bahsedilir. İlgili satırlarda yazar küçük ve genç erkeklerin Müslümanlaştırılarak Hıristiyanlarla mücadele eder hale geldiklerinden yine sitemle değinerek bu durum karşısında ellerinden hiçbir şey gelmediğini âcizane kelimelerle dile getirir.

Anahtar Kelimeler: Bartholomaeus de Jano, II. Murad, 1437-1438 Osmanlı seferi, Floransa Konsili, Bizans.

Abstract

BARTHOLOMAEUS DE JANO'S LETTER ABOUT TURKS DATED 1438

A Catholic priest Bartholomaeus de Jano, who had been in İstanbul during the time in which the issues about consul of Florence was on the agenda, wrote a letter titled "On the cruelty of Turks". The author gives information about the activities of Turks in that region by talking, generally, about the activities of Murad II in that letter which he sends to Alberto of Sartiano. He, at the same time, refers to the necessity of the declaration of a crusade because if the Turks would not be stopped they could cause problems for Europeans. In the meantime, he uses expressions which show the fear and psychology felt as a result of the attacks of Turks. The author who does not hesitate to expostulate the God comes to a point that he criticizes the God. Apart from that, the Devshirme System of Turks is also mentioned in the letter. In the lines related to that, he reproachfully mentions that little and young boys are being Islamized and are being grown in a manner that they could struggle against Christians. He states that they had nothing to do with that.

Keywords: Bartholomaeus de Jano, Murad II, Ottoman campaign of 1437-1438, Florance Council, Byzantium.

---

* Yrd. Doç. Dr., Dumlupınar Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü; altayfun@gmail.com.

II. Murad'ın iktidarı Ankara muharebesinin etkilerinin büyük oranda silindiği ve devletin eski gücüne yeniden kavuştuğu bir dönem olarak dikkati çeker. Zamanında Timur'lulara boyun eğen politika takip edilmeye devam edilmişse¹ de Karaman Beyliği hariç tutulacak olunursa diğer tüm beylikler itaat altına alınmış, Balkanlardaki sınırlar da Yıldırım Bayezid zamanındaki noktaya getirilmişti². Bu noktada Selanik'in ele geçirilmesi, II. Murad döneminde yeniden yakalanan itibarın bir simgesi olarak değerlendirilebilir³. Nitekim S. Parry'nin de ifade ettiği gibi Selanik'in kaybedilmesi, Osmanlılarla tek bir Avrupa devletinin mücadele edemeyeceğini gösteriyordu⁴. Ancak II. Murad bununla yetinmeyerek, genişleme politikasını daha cüretkâr hamlelerle devam ettirdi. Halil İnalçık, söz konusu faaliyetleri Macaristan'ın Sırbistan ve Eflak üzerinde hâkimiyet kurma politikasına bir karşı duruş olarak değerlendirmiştir⁵.

II. Murad, 1430'da Venedik Cumhuriyeti ile barış anlaşması imzalayarak düşmanlarından birisini saf dışı ettikten sonra Macaristan meselesine daha ağırlık verdi⁶. Daha çok Sırbistan ve civar bölgelere düzenlediği 1437'ye kadarki saldırılarla amacına bir ölçüde ulaştı. Nitekim 1436'da Ali Bey komutasında Tuna'nın öte yakasına gönderilen kuvvetler 40 günlük bir sefer sırasında hiçbir direnişle karşılaşmadan faaliyetlerini sürdürmüşlerdi⁷. Muhtemelen bu seferin başarıyla neticelenmesinin de etkisiyle II. Murad, Balkanlarda Osmanlılar ile Macarlar arasında gidip gelen güçler dengesini kesin olarak kendi lehine sonuçlandırmaya karar verdi. Askerî hazırlıklar devam ederken Macar kralı Sigismund'un ölüm haberinin gelmesi, Osmanlıların işini şüphesiz ki kolaylaştırıyordu. Bunun etkileri kendini hemen göstermiştir. Nitekim bu

¹ H. Alan, *Bozkırdan Cennet Bahçesine Timur'lular*, Ötüken Yay, İstanbul 2007, s. 262.

² H. İnalçık, "II. Murad", *İA*, VIII (İstanbul 1979), 603.

³ Selanik'in ele geçirilmesinin bölgedeki tesirleri açısından bk. M. Delilbaşı, "Selanik ve Yanya'da Osmanlı Egemenliğinin Kurulması", *Bellekten*, LI/199 (1987), 75-106; K. M. Setton, *Papacy and the Levant*, II, Philadelphia 1978, 37.

⁴ S. Parry, *Fifty Years of Failed Plans: Venice, Humanism and the Turks*, Dissertation, The City University of New York 2008, s. 126.

⁵ H. İnalçık, *Osmanlı İmparatorluğu Klasik Çağ (1300-1600)*, çev. R. Sezer, YKY Yay, İstanbul 2011, s. 26, 27.

⁶ J. W. Zinkeisen, *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi*, çev. N. Epçeli, Yeditepe Yay, İstanbul 2011, s. 428, 432.

⁷ Zinkeisen, *a.g.e.*, s. 435; N. Jorga, *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi*, çev. N. Epçeli, Yeditepe Yay, İstanbul 2009, s. 367.

zamana kadar Sigismund'a itaat eden Eflak Voyvadası Vlad, efendisinin ölüm haberini alması üzerine hemen II. Murad'ın huzuruna çıkarak Türklere boyun eğmiştir⁸. Bu gelişme, Balkanlardaki güç dengesinin Türklerin lehine değişmeye başladığını açık bir şekilde gösteriyordu. Gerçekten de II. Murad 1437'de başladığı bu seferi sırasında Vidin'in üst kısımlarında yer alan Kamen geçidinden Tuna boylarını aşarak Severin Kalesi'ni şiddetli bir şekilde taciz etmiş, Demirkapı geçidinden ve ardından da Orsova Kalesi civarından geçerek Mehedia ve Szaszsebes/Mühlstadt kentlerini zapt etmiş, Maroş Irmağı'nı takip ederek Eflak'ın başkenti olan Nagyszeben/Hermannstadt'a kadar ilerlemeyi başarmıştır⁹.

1437 ve 1438 seferi, Osmanlıların Balkanlardaki yegâne güç haline geldiğini göstermesi açısından önemlidir. II. Murad döneminde kaleme alınan *Gazavatnâme*'lerin özellikle bu dönemde yoğunlaşması¹⁰ Türk tarafının bu başarılarından ziyadesiyle hoşnut olduğunu göstermektedir. Bunun yanı sıra yabancı kaynaklarda da seferin tesirlerini görebilmek mümkündür. Mesela Fransız seyyah Bertrandon de la Broquiere'in seyahatnamesinde II. Murad, seferin etkisiyle, okuyucuya bir fâtilh olarak takdim edilmiştir¹¹. Yine 1438 seferinin görgü tanığı olan Macaristanlı Georgius da Türklerin gücünden korkuyla bahsetmiştir¹². Bu seferin tesirinde kalan bir başka kişi de Bartholomaeus de Jano'dur.

II. Murad'ın seferinin devam ettiği yıllarda Türklere karşı bir güç oluşturabilmek adına Doğu Romalı idarecilerce tasarlanan ve Katolik dünyasında da büyük bir heyecan yaratan Katolik ve Ortodoks mezheplerinin birleştirilmesi meselesinin İstanbul ayağında faaliyet göstermek üzere görevlendirilen Bartholomaeus de Jano, dinî mevzuların yanında siyasî durumla da

⁸ Jorga, *a.g.e.*, s. 367.

⁹ Sefer ile ilgili olarak bk. İnalçık, "II. Murad", s. 607; Ş. Baştav, *Osmanlı Türk-Macar Tarihi Münasebetlerinde İlk Devir (1456'ya Kadar)*, TKAE Yay, Ankara 1991, s. 89; Setton, *a.g.e.*, s. 57.

¹⁰ A. Anoošahr, *The Gazi Sultans and the Frontiers of Islam*, London-New York 2009, s. 143.

¹¹ *Bertrandon de la Broquiere'in Denizaşırı Seyahati*, Ed. Ch Schefer, Çev. İ. Arda, Eren Yay, İstanbul 2000, s. 239, 249,

¹² Macaristanlı György, *Türkler: Türklerin Gelenekleri, Görenekleri ve Hinlikleri Üzerine İnceleme*, çev. L. A. Özcan, Bilge Kültür Sanat Yay, İstanbul 2009, s. 27, 29.

ilgilenen bir şahsiyet olarak karşımıza çıkmaktadır. 1437-1438 seferinden ziyadesiyle etkilenecek 1438'in sonlarında bu sırada İtalya'da bulunan, mektuptaki ifadelerden İtalya'daki din çevresinin önemli şahsiyetlerinden birisi olduğu anlaşılan, Sartianolu Alberto'ya hitaben *De Crudelitate Turcarum* (Türklerin Gaddarlığı Üzerine) başlıklı bir mektup kaleme almıştır¹³. Mektubuna, muhatabının ruhunu okşayacak ifadelerle başladıktan sonra konuyu Türklerin son zamanlardaki faaliyetlerine, yani 1437-1438 yılı seferine getirir. Mektubun yazılmasındaki ana saikin söz konusu sefer olduğu şeklinde bir değerlendirme yapmak mümkündür; ancak yazarın II. Murad dönemindeki diğer saldırılardan da bahsetmiş olması, mektubun II. Murad zamanında gerçekleştirilen seferlere karşı Hıristiyan dünyasında ortaya çıkan infialin bir neticesi olduğunu göstermektedir. Bununla birlikte yazarın asıl amacı sadece bir dert yanma veya acılarını paylaşmak gibi bir nedene dayanmaktan çok bu saldırıları hatırlatıp, karşı karşıya kalınan tehlikelere işaret etmek ve bununla Hıristiyan dünyasını bir araya getirerek Türklere karşı bir Haçlı seferini gündeme getirmektir. Bir başka ifadeyle, yazarın Türklerin saldırılarıyla ilgili bahsettikleri Haçlı seferi oluşturabilmek adına dile getirilmiş retorik unsurlardır. Bunu yaparken yazar özellikle de İstanbul'un Türkler tarafından ele geçirilmesi tehlikesini dile getirir. Zaten 1422'de II. Murad tarafından İstanbul kuşatıldığında ortaya çıkan umumi korku halinin¹⁴ bu dönemde canlılığını koruduğu söylenebilir. Dahası, mektubun yazıldığı 1438'de Türklerin İstanbul'u kuşatacaklarına dair bir dedikodu da yayılmış, hatta bu o kadar tedirgin edici bir hale gelmiştir ki İmparator bizzat Haliç'in demir zincirlerle kapatılmasını emretmiştir¹⁵. İşte bu ortamdan ziyadesiyle etkilendiği anlaşılan Bartholemaeus de Jano, Katolik dünyasının 1422'deki kuşatma sırasında İstanbul'a yardım etmediğini de gayet iyi biliyordu. Gerçekten de Akdeniz'in en güçlü donanmalarından birisine sahip olan Venedik'in ve diğer İtalyan kent devletlerinin İstanbul önlerindeki Türk donanmasına karşı bir harekât

¹³ Venedik'teki S. Michael Kütüphanesi'nde 1130 numaralı elyazması J. P. Migne'nin şu koleksiyonu içinde basılmıştır. *Patrologiae Graecae*, Tomus CLVIII, Parisina 1866, s. 1055-1068. (Bundan sonra PG).

¹⁴ N. Necipoğlu, *Byzantium between the Ottomans and the Latins*, Cambridge University Press 2009, s. 187, 188.

¹⁵ İnalçık, "II. Murad", s. 607.

düzenlememiş olmaları¹⁶ dikkate değerdir. Oysaki Constantinopolis'in Türklerin eline geçmesi ihtimali bile Avrupa'nın entelektüelleri için korkunçtu. Mesela 1366'da Demetrius Cydones, Batıdan yardım talep ettiği bir konuşmasında Türklerin İstanbul'u almaları durumunda İtalya ve Ren'e kadar durdurulamayacaklarını ileri sürmüştür¹⁷. Yine Yıldırım Bayezid'in 1396'daki İstanbul kuşatmasıyla ilgili bir kayıta kentin Hıristiyanlığın siperi olduğu (*civitas quae propugnaculum Christianis existis*) ve kaybedilmesinin tüm Hıristiyanlık için büyük bir tehlike olduğu (*in quando periculo foret universitas constituta*) ifade edilmiştir¹⁸. Bunun yanında Bartholemaeus de Jano'nun ifade etmediği; ancak aklının bir köşesinde yer tutan bazı politik hedefleri de olması tabiidir. Zaten iki kilisenin birleşmesi çabası için İstanbul'da görevlendirilmiş olan yazar muhtemelen Türklere karşı gündeme gelecek Haçlı seferi ile *union* meselesinin daha rahat ve sağlam bir şekilde halledilebileceğini düşünmüş olabilir.

Bartholemaeus de Jano'nun Haçlı seferi çağrısını dile getirdiği sırada kimi Avrupalı entelektüeller arasında Türklere karşı Haçlı seferi düzenlenmesi hususunda bazı ciddi tasarılar da vardı. Mesela Bertrandon de la Broquiere, Türklere karşı yapılması olası bir sefer ile ilgili öngörülerini sıralamış ve bu meselenin hiç de tahmin edildiği kadar zor olmadığını ifade etmiştir¹⁹. Yine Doğu Roma İmparatorunun bir elçisi Torzello da bu iş için izlenecek yol hakkındaki görüşlerini belirtmiştir. Hatta işi o kadar ileri götürmüştür ki bir ayda Kudüs'e varılabileceğini bile iddia etmiştir²⁰. Bu birbirinden bağımsız projelerin eş zamanlı olarak ortaya çıkması, II. Murad zamanında Balkanlardaki Türk ilerleyişinin Avrupa'yı ne denli rahatsız ettiği için açık bir delildir. Bunun yanında yazarın mektubu, Floransa konsilinin²¹ kiliseler arası bazı dogmatik

¹⁶ Necipoğlu, *a.g.e.*, s. 188.

¹⁷ I. Sevcenko, "Intellectual Repercussions of the Council of Florence", *Church History*, XXIV/4 (1955), 293.

¹⁸ B. Kalman, "Hıristiyan Birliği ve XV. Asırda Osmanlı-Macaristan İlişkileri", *Tarih Dergisi*, sayı 28-29 (1974-1975), s. 88.

¹⁹ *Bertrandon de la Broquiere'in Denizaşırı Seyahati*, s. 270.

²⁰ İnalçık, "II. Murad", s. 607.

²¹ Bu konsil ile ilgili geniş bir literatür vardır. Ancak yazılması üzerinden epey zaman geçmesine rağmen makale boyutunda en önemli tetkiklerden birisi şu incelemedir. D. J. Geanakoplos, "The Council of Florence (1438-1439) and the Problem of Union between the Grek and Latin Churches", *Church History*, XXIV/4 (1955), 324-346.

meselelerle sıkıştığı bir ortamda²² kaleme alması da dikkat çekicidir. Bu hususta kiliseler arasındaki birleşmenin nihayete ermesini sabırsızlıkla beklediğini mektubun birkaç yerinde ifade etmesi önemlidir. Kuşkusuz ki yazar, bununla Türklere karşı alınacak önlemlerin, kilitlenmiş dini meselelerden daha önemli olduğunu dile getirmeye çalışmıştır.

Yazar mektubun değişik yerlerinde Hıristiyanların Türkler karşısında aciz kaldıklarından bahseder. Askerî konular bir yana, özellikle din değiştirme vakalarına mektubun değişik yerlerinde değinerek üzüntüsünü dile getirir. Mektubun bir yerinde “*Grekya ve Türkiye’deki kentleri, kaleleri veya köylerinde sadece korku ve tehditle değil, aynı zamanda memnuniyet ve itibarla, İsa’nın kutsal adı karalanmadan şeytanın oğlu Muhammed’in adı baş tacı ediliyor. Bunların zenginliklerle, itibarla ve dünyevi zekâyla yapılmasından şaşırmış olabilirsiniz*”²³ bir başka yerde de “*(Peki) 50.000 Hıristiyanı tehdit ve kandır-macalarla İsa’yı redde mecbur bırakıyor dememe inanır mısınız*” derken²⁴ dindaşlarının İslâmiyeti zorlama olmaksızın kabul ettiklerine değinir. Bunun yanı sıra yazar devşirme sisteminden de bahsederek dindaşı olan gençlerin İslâmiyeti kabul ederek “*Hıristiyan düşmanı*” olmalarına temas eder. Mektubun bir yerinde yazar “*Hiç kimse buna inanır mı?*” diye sorduktan sonra “*Çünkü bir yıl önce esir edilenler, şimdi Türk olmuşlar ve Türklerin tüm vahşiliğinden etkilenmişlerdir. Ordunun en önemli (sınıfı olarak) yüreklilikle ve güçle dindar bir hareketle, ki buna inanırlar, yola koyulmakta, inançlarının gerçekliğini idrak etmekte ve kendi ana vatanlarını ele geçirmekte acele ettiler. Dahası her şeyi arzuladılar: ana vatanlarını, annelerini, erkek ve kız kardeşlerini, diğer akrabalarını ele geçirmeyi ve gerçek ışığa (=İslâmiyete) taşımayı*” diyerek sızlanır²⁵. Mektubun bir başka yerinde ise 10 ila 20 yaş arasında olanlardan seçilmiş ve “*talihsiz bir şekilde Sarasin olmuş*” olan gençlerin Sultanın ordusunda vazifelendirildiği ifade edilir²⁶. Bu son derece acıklı ifadeler, devşirme sisteminin uygulandığı diğer ülkelerde yarattığı psikoloji ile benzerdir²⁷.

²² Bu dönemde Ferrara konsilindeki ana tartışma meseleleri hakkında bk. Setton, *a.g.e.*, s. 59.

²³ *PG*, s. 1057.

²⁴ *PG*, s. 1058.

²⁵ *PG*, s. 1061.

²⁶ *PG*, s. 1066.

²⁷ Isidore Glabas’ın kaydına bk. S. Vryonis, “Isidore Glabas and the Turkish Devshirme”, *Speculum*, XXXI/3 (1956), 336, 337.

Mektuptaki ifadeler devşirme sistemiyle ilgili ilk bilgilerin verildiği kaynaklardan birisi olmakla birlikte²⁸ Chalkokondylas'ın malumatları kadar değerli değildir²⁹. Yine de mektubun birkaç yerinde sistemden bahsetmesi meseleye ne kadar önem verdiğine işaret ettiği gibi yukarıdaki ifadeleriyle devşirilenlerin nasıl yeni dinlerine adapte olup eski kültürlerini unuttuklarını gözler önüne sermektedir. Bu husus Macaristanlı Georgius'un seyahatnamesinde en güzel şekilde kendini gösterir. Nitekim yazar yeniçeri olmamakla birlikte Türk kültürü ve İslâmiyet'ten ne kadar etkilendiğinden ve bir ara neredeyse Müslüman olduğundan bahsetmekten çekinmez. Bu husus Yeniçerilerdeki kültür değişimi bağlamında da değerlendirilebilir.

Onun devşirme sistemine dikkat göstermesinin nedenlerinden birisi muhtemelen II. Murad zamanında devşirilen çocukların fazlalığı ile ilgiliydi. Zira II. Murad zamanında, 1402 Ankara muharebesinin etkilerinden ötürü uzun bir zamandır aksayan devşirme sisteminin yeniden tatbik edilmesi ve asker ihtiyacının da oldukça fazla olmasından ötürü³⁰, ocağa alınan çocukların sayısının diğer dönemlerle kıyaslandığında fazla olması tabiidir. Nitekim II. Murad döneminde Yeniçeriler devlette o kadar önemli bir yer işgal eden bir kurum haline gelmişti ki II. Murad Yeniçerileri saltanatın direği, vatanın bekçisi olarak kabul etmiştir³¹. Bunun yanında mektupta devşirilen gençler arasından 3.000 tanesinin de donanmada kullanılmak üzere eğitildiklerinden bahsedilir³². Bununla birlikte Bartholemaeus'un zikrettiği bu gençler ancak İstanbul'un 1453'deki kuşatılması sırasında etkin bir rol üstleneceklerdir.

Bartholemaeus esir edilmiş Hıristiyanların Müslüman olmalarına değinirken bir yandan da başlarına gelen felaketin nedenleri üzerinde de durur. Yazar bu felaketi Hıristiyanların işledikleri günahlarla alakalandırır. Mektubun bir yerinde Türklere seslenirken “*Hey gidi hey, Hıristiyanların günahlarından ötü-*

²⁸ J. A. B. Palmer, “Yeniçerilerin Kökeni”, çev. M. Öz, *Söğütten Osmanlıya*, der. O. Özel-M. Öz, İmge Yay, Ankara 2005, s. 476.

²⁹ Söz konusu bilgiler için bk. F. Kırıldökme Mollaoğlu, *Laonikos Chalkokondyles'in Kroniği ve Değerlendirilmesi (V-VII. Bölümler)*, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Doktora Tezi, Ankara 2005, s. 62.

³⁰ P. Wittek, “Devşirme and Sharia”, *Bulletin of the School of Oriental and African Studies*, XVII/2 (1955), 274; İ. H. Uzunçarşılı, “Devşirme”, *İA*, III (Ankara 1963), 563.

³¹ M. İlgürel, “Yeniçeri”, *İA*, XIII (Ankara 1986), 389.

³² *PG*, s. 1065.

rü nerelere kadar yayılacaksınız” derken³³, bir başka yerde de “her gün güçlendiğini fark ettiğimiz günahlarımız azalacağı yerde yok olmayacak, adaletin ilahi nefreti kopacak da zaten çok geniş bir toprak parçasını içine almış ancak son günlerde idrak ettiğimiz ateş, toprakların sonuna kadar yayılacak diye korkuyoruz” der³⁴. Yine aynı psikoloji içinde Türklerin başarısını Tanrı’nın lütfu ile ilişkilendirir³⁵. Karşı karşıya kaldıkları tehlikenin antitezini de dönemine uygun bir şekilde dine daha da sarılmakta görür³⁶. Yazar mektubun kimi yerinde Tanrı’ya sitemde de bulunur. Mesela bir yerde “Ey gidi sen, gökyüzüne yerleşmiş olan bunları düşünüyor musun? Engellemeye çalışıyor musun? Ey kutsal Bakire (Meryem), ey Tanrının kutsal azizleri, ümit nerede, size inancımız nerede? Aldatıldık herhalde ki bizim inancımız yanlış mıdır?” derken³⁷ Türk saldırıları neticesinde ağır bir psikolojik ortamın var olduğunu hissettirir.

Mektup, daha önce W. L. North tarafından İngilizceye tercüme edilmişse de yayınlanmamış bir halde Carleton College’ın Tarih Bölümü sayfasında yazarın diğer bazı çevirileri ile birlikte konmuştur³⁸. Bu çeviri muhtemelen öğrencilerin kullanımı için hazırlandığından kullanışlı olmadığı dikkati çeker. Bununla birlikte çevirimizde, bu çalışmadan da istifade ettik. Osmanlı tarihi ile ilgili çalışmamakla birlikte bir süredir Latince kaynaklar üzerine yapmış olduğumuz incelemeler dolayısıyla S. Runciman’ın bir eserindeki dipnot vesilesiyle³⁹ haberdar olduğumuz metni çevirmeye karar verdik. Çalışmamızın konuyla ilgili mesai sarf eden araştırmacılara yararlı olmasını diliyoruz.

---

³³ PG, s. 1058.

³⁴ PG, s. 1061.

³⁵ PG, s. 1061.

³⁶ PG, s. 1067, 1068.

³⁷ PG, s. 1059.

³⁸ http://apps.carleton.edu/curricular/mars/Translations/primary_sources (erişim tarihi 01.04.2012).

³⁹ S. Runciman, *Konstantinopolis Düştü*, çev. D. Türkömer, Doğan Kitap, İstanbul 2011, s. 56.

Mektubun Metni

Venedikliler için dua eden ve efendisi İsa'ya sevgiyle bağlı saygıdeğer dindar ve fevkalade duacı kardeş Fransisken tarikatından Sartianolu Alberto'ya,

Saygıdeğer babam, uzun zamandır sizi görmeyi, sizinle muhabbet etmeyi ve sizinle kucaklaşmayı çok arzu ediyordum, ancak şimdiye kadar bu onur bahşedilmemiştir. Batı ülkelerinde dolaşıp duruyorken siz Doğu'ya gitmiş bulunuyordunuz. Sizi doğuda ararken ise Batı'daki topraklara dönmüştünüz. Fakat bunların tamamı, Tanrının iradesidir diye düşündüm. Çünkü her zamanki gibi bu yıl da sizin vaazının Venedik'te çok faydalı olduğunu duydum. Bundan ötürü Tanrının inayetiyle kiliselerin birleşmesi kutlandığında sizin mutat vaazınızın, bilgeliğinizin ve örnek hayatınızın buralara ve uzaktaki ülkelere uğramasını şiddetle arzu ediyorum. Çünkü büyük bir ruh hasadını, orada rahiplerle birlikte elekten geçirebiliriz. Aslında Grekya ve Asya olarak anılan Apokaliptik metinlerde geçen yedi kilisenin yer aldığı Türkiye'de İsa düşmanı Türkler hüküm sürmekteyseler de hali hazırda çok sayıda Hıristiyan, denizin ötesinde yaşar ki bunlar bugüne kadar Grek dini törenlerine bağlı olarak idare edilirler. Bunların ilki Trabzon'un ilerisinde yer alıp şu sırada Kral Aleksandr tarafından idare edilen Gürcülerin (topraklarındadır), yani Gürcistan krallığıdır ki (sınırları) dar değildir. Rusların ve Ruthenlerin ülkesini, Abbachuc olarak andıkları Meotide bataklığına kadar dingillilerle dolaşmayı kim mümkün kılabilir? (çünkü bu ülke çok geniş hudutlara sahiptir). Denizin kıyısındaki Çerkezya, Vogaria (=?), Mingrillia (=Gürcistan) ve Valaçya, Patra'yı saymıyorum bile, bunlar da Greklerin inancına bağlıdırlar. Ermeniler hakkında sessiz kalıyorum, çünkü yakında İtalya'ya geldiklerini ve kardeş Jakob'un Papamız sayesinde Katolikliğe döndüğünü göreceğinizi ümit ediyorum. (Çünkü onlar Katolikliğe) dönme-ye son derece hazır ve diğer milletlerden daha da istekle bağlıdırlar. Aynı zamanda Latinlere karşı dostluk hisleri içindedirler. Buranın yukarısında yer alan Kafkas dağlarında, aynı zamanda İran'da ve İskitya'da sayısız Hıristiyan dağınık haldedir. Burada kardeşlerimiz, din adamları olmadan yaşarlar. Onları Tatarların yerleşkeleri içinde de bulabilirsiniz. Siz ve sizin gibi bir kişiliğe sahip olanların bu ülkelere, eğer Tanrı izin verirse kiliselerin birliği kutlamalarıyla başlayarak, (gitmelerinin) yararsız olmayacağını düşünüyorum. Fakat hey gidi hey, yukarda söylediklerim için hiçbir iyi durum olmadığı için ağlayacak yerde

niçin bu tip şeyleri hatırlıyorum ki? Hıristiyanlığın adının doğuda ve kuzeyde yok olacağına bu bölgelerin özgürlüğe kavuşmaları, bizim gibi olmaları ve bir şekilde en yüce olana ulaşmaları için kalbimin derinliklerinden ağlamak ve yıldızlara kadar haykırmak istediğimi söylüyorum. Ne yazık ki her geçen gün Hıristiyanlar kan kaybediyor ve şeytanı takip edenlerin, güçlülerin gücü ve sayısı artıyor. Grekya ve Türkiye'deki kentleri, kaleleri veya köylerinde sadece korku ve tehditle değil, aynı zamanda memnuniyet ve itibarla, İsa'nın kutsal adı karalanmadan⁴⁰ şeytanın oğlu Muhammed'in⁴¹ adı baş tacı ediliyor. Bunların zenginliklerle, itibarla ve dünyevi zekâyla yapılmasından şaşırılmış olabilirsiniz. İfade etmenin tarifi hiçbir dille mümkün değilse de, geçmiş hakkında sessiz kalmak şeytanca olduğundan kendi gözlerimle gördüklerime, (yaşananları) biliniz ve benimle birlikte dua ediniz diye kısaca değineceğim. Hem eğer dindar olmayanları bulursanız onları da (böylelikle) gözyaşı dökmek mecburiyetinde bırakabilirsiniz.

Hatırınıza geleceğine inanıyorum saygıdeğer baba, Aziz Papa hazretlerimizin bu görevi verip de Venedik'ten ayrıldığımız, sizin de Kudüs'ten yola çıktığınız günlerde, Macarların Türklerin bazı gemilerini yok ettikleri, (gemilerin içinde bulunanların) çoğunu da öldürdüklerine ilişkin bazı (söylentiler) yayılmıştı. Söyleyeyim ki bunların hepsi doğrudur. Fakat daha sonra olanları duydunuz mu bilmiyorum ama buna öfkelenen Türk hükümdarı (II Murad) bizzat büyük bir orduyla buraya kadar ilerledi. Dediklerine göre 60.000'den fazla insanı Macaristan'ın komşusu Rasiae'den (Sırbistan) götürdü. Bu Hıristiyanlar şimdiye kadar anımsanmış mıdır, bu şüphelidir. Buna şaşırdınız mı? Ancak bundan daha çok şaşıracağınız ve incineceğiniz (şey şudur ki), 25–30 yıldır (yaşananlar) az bir kayıp değildir ve (bunları) bir utanç olarak ele alın. Çünkü (II. Murad) her yıl en az 10 veya 15.000, inanınız diye az bir rakam veriyorum, insanı (topraklarına) sürüklüyor. (Peki) 50.000 Hıristiyanı tehdit ve kandırmacalarla İsa'yı redde mecbur bıraktı desem inanır mısınız⁴²? Bu

⁴⁰ Christi nomen sanctissimum non negetur.

⁴¹ Metinde Magumet.

⁴² Türklerin ele geçirdikleri esirleri din değiştirmek mecburiyetiyle karşı karşıya bıraktıklarına ilişkin ciddi hiçbir bilgi bulunmamaktadır. Dahası eldeki pek çok kayıt Türklerin bu konuya pek de dikkat etmediklerini göstermektedir. Mesela aynı yıllarda Türklere esir düşmüş Macaristanlı Georgius'un *De Moribus Turcorum* isimli eserinde de Türklerin kendisini din değiştirmesi hususunda bir baskı altına aldıkları ifade edilmez. Bu durumda de Jano'nun

ülkelerde bir tanecik bile Hıristiyan bulunacak olursa hayretim az olmaz. Mesela (II. Murad) sadece Korint ve Gelibolu'dan Türkiye'ye geçişi yapılan esirlerden her yıl binlerce duka elde eder⁴³. Hey gidi hey, Hıristiyanların günahlarından ötürü nerelere kadar yayılacak ve nereleri ele geçireceksiniz, nasıl bir kölelik ve nasıl bir utanç içinde (bizi) ayaklar altına alacaksınız? Daha başkalarını niçin arkada bırakayım çok merhametli baba. Bugünlerde gördüğümüz Hıristiyanların üzerine çöken yeni, aslında yeni de değil alışlagelmiş felaketlerin yayılışını ve tehlikeleri anlatmayı niçin bekleyeyim? Ellerim titriyor, gözlerim yaşlarla doluyor, bunları yazmaktan kâğıt ve kalem çekiniyor. Sadece bir kent için değil, üçü, dördü, hatta sayısız kale ve köy için gözyaşı dökten Peygamber İeremiah nerede? Diyorum ki büyük ve önemli, nüfus ve ekonomisi zengin ülke bu yılın (=1438) Ağustos ayı civarında artık yok edilmiş ve toza karışmıştır. Bahsini ettiğim ülke Saxonlar olarak anılan dindar halkın, uzunluğu sekiz, eni üç gün olan ülkesi olup Transilvanya'da bulunuyordu ki para karşılığı kurtulmuş bir kardeş bana bunları anlatmıştır. Burası bir zamanlar Septemsolia olarak anılırdı, ancak şimdilerde nasıl anıldığını bilmiyorum. (Eğer eski adıyla anılmıyorsa) Belki yas ve ağıt bölgesi (olarak anılıyordu)⁴⁴. Gece gündüz ağlamak için kafamı suya kim daldıracak. (Çünkü) sadece kalenin ve kentlerin duvarları yok edilmedi, aynı zamanda çok sayıda insan buradan sürüldü ve hırsıyla yenilip yutulsun diye şeytanların eline verildi ki dediklerine

---

devşirme sisteminden bahsettiğine hiçbir şüphe bulunmamaktadır. Bunun yanı sıra yazarın kullandığı *kandırmacalar* tabiri çok açık bir şekilde herhangi bir baskı uygulanmadan insanların İslamiyet'e geçtikleri yolunda bir delil olarak telakki edilebilir.

⁴³ B. de la Broquiere, Türk akınlarından sonra Gelibolu'ya geçirilen esir başına 5 akçe alındığından bahseder. *Bertrandon de la Broquiere'in Denizaşırı Seyahati*, s. 239. Yine Papalık, İtalyan ve Osmanlı kaynaklarında da Gelibolu ayrı bir köle pazarı olarak geçer. Bu hususta bk. *Annales Ecclesiastici*, ed. Raynaldus vd, Tomus XXVI (1356-1396), Paris 1880, s. 143; K. Fleet, *European and Islamic Trade in the Early Ottoman State*, Cambridge 1999, s. 39.

⁴⁴ Söz konusu dönemde büyük felaketlere uğrayan kentlerin zamanla buna benzer sıfatlarla anıldıkları bilinmektedir. Bunlardan birisi Moğolların pek büyük bir kayıp vermek kaydıyla ele geçirdikleri Kozelsk kenti için söylene gelmiştir. Bu konuda bk. A. N. Kurat, *Rusya Tarihi*, TTK Yay, Ankara 1999, s. 68. Yine Çağatay'ın oğlu Mütügen'in öldürülmesi üzerine ahalinin tümenden katledildiği Bamyan kenti de Mobalık yani kötü kent olarak anılmıştır. Bk. V. V. Bartold, *Moğol İstilasına Kadar Türkistan*, çev. H. D. Yıldız, TTK Yay, Ankara 1990, s. 468.

göre (bunların sayısı) 30, hatta 40.000'e varıyordu⁴⁵. Ah, bana bu büyük yıkımı Maronis ve Tulli'nin yazıdaki belagatiyle değil de şimşeğin sesi ve rüzgârların rüzgârlarının yükselmesi, dahası Hıristiyanların ana vatanına uçmasıyla, (ancak) sadece taştan bir kalple değil, aynı zamanda dağları ve vadileri azametli sesiyle korkutarak kim anlatabilir? Miskin Hıristiyanlar bunları duyamaz ve muhtemelen duyduklarına da inanmazlar. (İnsanların) Türklerin yenildiklerine ilişkin duydukları ve zevkle kabul ettikleri şeyler doğru değildir. (Nitekim) Bu, onların geri çekilmelerinden sonra bu ülkelere iki veya üç defa ordu sevk etmeleriyle de ortaya çıkmaktadır. Eğer (bu dedikodular) doğruysa bunlar kılıçtan değil, (ancak) ağır işler, salgın hastalık ve açlıktan ölmüşlerdir. Merak ediyorum, 300.000 kişiden mürekkep ordunun⁴⁶ az bir kısmının (bu şekilde) ölmesi ne kadar şaşırtıcı, (kaldı ki) bunların büyük bir kısmı bildiğiniz üzere (bir zamanlar) Hıristiyan'dı. Bundan ötürü dereler seller gibi ağlamak için nereye dönersiniz? Bu ülkelerdeki büyük kiliseler, haçlar, kutsal kadehler, cemaat, (dini) giyim kuşam nerede? Kutsal emanetler nerede? Bunlardan çok daha önemlisi, pek çok bölgeden (de önemlisi) efendinin kutsal vücudu nerede? Hey gidi hey, ne kadar büyük bir utanç, ne kadar büyük bir kepazelik, ne kadar feci bir maskaralık ve ayaklar altına alınmışlık. Efendinin tapınağının kaplarını arsızca heba eden Kral Baltazar'a⁴⁷ yönelen Tanrı'nın sonsuz gücü nerede? Açık bir şekilde anlaşılıyor ki işaretleri göremiyoruz, ayrıca peygamber de yok (=hayatta değil), Tanrı da bizim farkımızda değil. Ancak haklı, çünkü biz de (Tanrı'yı) düşünmüyoruz. Fakat detayları aktarmamıza devam edelim.

(II. Murad) Transilvanya'da barışçıl bir şekilde onların ellerine geçmek istemeyip de öldürülenlerin başlarından üç tane büyük dağ yaptı, zafer nişanesi olmak üzere vücutlarıyla da dağı çevreletti. Kurtlar, köpekler ve kuşlar dehşet verici bir şekilde (bunları) yediler. Rahipler, din adamları, gençler ve yaşlılar

⁴⁵ Transilvanya'dan sürülen insanların kalabalıklığından Helprunali Jodocus, 11 Eylül 1438 tarihli mektubunda da bahseder. Onun verdiği bilgilere göre yolda katledilenler hariç sürülen ahalinin sayısı 80.000'i buluyordu. Söz konusu kayıt için bk. Setton, *a.g.e.*, s. 57.

⁴⁶ Burada verilen rakam söz konusu dedikoduda ifade edilen rakamdır. Nitekim aşağıda yazar Osmanlı ordusunun 100.000 kişiden mürekkep olduğundan bahseder. 300.000 rakamının güçlü bir dedikodu olduğunu Georgius'un anılarından da öğreniyoruz. Zira esir edilmişinden bahsettiği satırlarda Georgius, II. Murad'ın ordusunun 300.000 kişiden oluştuğunu söyler. Macaristanlı György, *a.g.e.*, s. 27.

⁴⁷ Yazar burada Apokaliptik metinlerde geçen Babil devletinin son hükümdarı Belshassar'dan bahsetmektedir.

atların peşinde, demirden zincirlerle yürüyebildikleri yere kadar götürüldü. Arda kalan halk ile çocuklar ve kadınlar ise hayvan sürüsü gibi acımasız ve merhametsizce sürüldü. Bunlardan herhangi birisi, susar veya ıstırap duyar da ilerleyişi duraksatırsa, ey nazik İsa, hiç zaman kaybetmeden meseleyi halletmek için oracıkta yaşamı ikiye parçalayarak bitirirler. Daha önce bahsettiğim kardeşin tanıklığına dayanarak anlattıklarından öğrendiğim kadarıyla böylelerinin sayısı o kadar fazladır ki ölen birisine *De profundis* söylerken, katledilenlerin çokluğundan ötürü buna gücü yetemeyerek *Inclina* ilahisini söylemeye başlamış. Bunların sadece bir yerde değil, daha başka yerlerde de olduğunu düşünüyor. Fakat yirmi günlük bir zamanda esirleri bir yerden diğerine götürüyorlar, büyük kısmını da Edirne'ye⁴⁸. Buranın dışındaki alana çok sayıda kişi mahvolmuş halde yerleşir, dahası kısmen çürümüş, kısmense köpeklerce kemirilmiş (durumda). Burada bulunmayan veya kendi gözleriyle görmeyen için bunlar inanılması güçtür. Bazı ölümler Latin tüccarlarının fark etmeleri için (onların yaşadıkları yerlerin yakınlarına?) atılırlar, birisi dindarlığından gömmeye veya çok kötü kokudan ötürü kaldırmaya teşebbüs ederse, öncelikle değerinden (para) ödemedikçe buna izin de verilmez. Eğer umutsuzluğa düşmemişlerse (=dinlerini yitirmemişlerse) onları şehit edilmiş sayıyorum. Çünkü çocuklar, bebekler, gençler ve bakireler, adamlar ve kadınlar esir edildiklerinde, sürüklendiklerinde yüksek sesle, keder ve elemle haykırmışlardır. Ey gidi sen, gökyüzüne yerleşmiş olan bunları düşünüyor musun? Engellemeye çalışıyor musun? Ey kutsal Bakire (Meryem), ey Tanrının kutsal azizleri, ümit nerede, size inancımız nerede? İnancımız boş ve yanlış olduğu için aldatıldık mı? Azizler, diyorum ki onlar eğer açlığa, susuzluğa, zorluklara, acıya, köleliğe ve hatta ölüme dayanmışlarsa (şehittirler). Fakat nasıl olur da Hıristiyanlık dinini reddetmeyi sürdüren, büyük bir kısmı her iki cinsin gençlerinden oluşup dinini değiştirmeye hatta Hıristiyanların düşmanlarının dinine geçmeye hazır olanları şehitler olarak sayarım? Çünkü (onlar) inanmaya daha yeni başlamışlardır ve eğer bu olmuşsa hataya sürüklenmiştir. Ey Tanrının

⁴⁸ Esir edilenlerin doğrudan Edirne'ye gönderilerek buradaki köle pazarlarında satıldıkları iyi bilinmektedir. Nitekim aynı yıllarda Osmanlılara esir düşmüş olan Macaristanlı Georgius da yine Edirne'de satılmıştır. Bk. Macaristanlı György, *a.g.e.*, s. 30, 97. Yine Broquiere de yolda karşılaştığı on kadar kadının satılmak üzere Edirne'ye götürüldüğünden bahseder. *Bertrandon de la Broquiere'in Denizaşırı Seyahati*, s. 252.

bilgeliği ve ilmi, onun karşı konulmaz adaleti ve incelenemez yaşamı! Of, sadece ismen Hıristiyan olan ve Hıristiyanmış gibi görünenler, bu dünyada ne kadar çok ve de ne kadar kalabalıktır. Oysaki işkence karşısında kırağı gibi eriyerek veya güzelce pişmiş et karşısında büyülenerek İsa'nın adını reddeder ve Petr gibi derler ki: “*Onu tanımıyorum*”. Keşke böylesi bir sınav, bir deneyim ve böylesi yanan bir fırın üzerimize gelmeseydi, dağlasaydı da zamanımızda bu olmasaydı, Tanrının iyi niyeti saklasın⁴⁹. (...) Fakat biz ana meseleye dönelim.

Bu ülkeye yerleşmiş olan bizim, yukarda ifade ettiğimiz tüm gerçekler ile anlattıklarımızdan daha iyi veya kötü şeyleri bilip öğrenmemizden ötürü kalplerimiz ne hissetsin? İtiraf edeyim ki o kadar çok keder, zihni çöküntü, üzerimize yığılan onca üzüntüyle uzun zamandır kederden başka ağızımıza bir lokma, gözlerimize uyku uğramaz oldu. Biz, en seçkin yer olan İstanbul'dayız ve şapelden, yakınındaki Konstantin'in sarayını görmek mümkündür. Burada (=şapelde) Hierome, Agustinus ve Nicolaus 380 Kalkedon konsülünde bulunmuş baba ile birlikte yatmaktadır. Buradaki en yüksekteki noktadan, kenti rahatça izlememiz mümkündür. Bir zamanlar kentin tümü muhteşem bir güzellikteydi, ancak şimdi (bu güzellik) felaketle yok edilmiştir. Ağlamak şaşırmanın daha iyidir. Yine de binalardan cennet bahçesi gibi görünür. Şehrin içinde ve dışında yer alan görülmedik güzellikteki kilise ve manastırlar büyüklüklerine göre harap edilmişlerdir⁵⁰. Manastırlar deryası gibi düşüneceğin yerlerin her birinde 200, 300 veya 1000 din adamı kalırmış, en yüce olana söyledikleri nefis bir melodiye sahip ilahilerden ötürü gecenin karanlığında her yerden sanki meleklerin ahengi yankılanırmış. Ancak şimdi, ne kadar acı ki surların üzerine çalı çırpı tırmanmakta, alaca baykuşun ve boynuzlu baykuşun sesleri yankılanmaktadır. Hakikaten birisi kentin yakınlarında kurulu olup bir zamanlar göz alıcı ancak şimdi yıkıntı durumundaki kentler Chalcedon (=Kadıköy), Nicaea (=İznik) ve daha pek çoğuna bakarsa hiçbir iz göremez ve ağlamaktan başka çare bulamaz. Çünkü dinsizlerin eliyle hepsi yok edilmişlerdir. Matem tutmamız ve bunlar üzerine kederlenmemizin, zamanın az bir vaktini almadığını her

⁴⁹ *O utinam talis probatio, talis experientia, talis fornax non veniat super nos, si consumptura foret, non probatura, neque in temporibus nostris, savla Domini voluntate.*

⁵⁰ İstanbul'un sur dışındaki bölgelerinin içler acısı durumu birkaç yıl önce buraya gelen Broquiere tarafından da gözlemlenmiştir. *Bertrandon de la Broquiere'in Denizaşırı Yolculuğu*, s. 206, 228, 229.

zaman söyleriz. Milletimizin her gün acı çekmesi kötülüğünü görmektense ölmeyi seçmek daha iyidir. Eğer Hıristiyanlar bu bölgelerde kalır veya buraları ziyaret ederlerse kendileri yerleşmemiş oldukları için kısa zamanda büyük bir şevkle gazaba gelirler, daha da kötüsü bunu özellikle isterler. Ne yazık ki Türklerin aç gözlülüklerinden ötürü onların keselerini doldururlar ve onları Hıristiyanların kanıyla zenginleştirirler. Fakat son zamanlarda güvenilir duyularımız acılarımızı teselli etmektedir⁵¹. Türklerin büyük ordusunun geri dönmesinden sonra onlar bunlardan yirmi bin veya buna yakın sayıdaki insanı süpürdüler. Şimdiye kadar güvende gibi olan Macarları orta Macaristan'da Siculların (toprakları) denen bölgesine kadar istila ettiler ve buradan, söylendiğine göre 30.000 insanı götürdüler. Bu olaya tanık olanlar sadece esirleri değil, aynı zamanda pek çok asilin ve prensin de kesik kafalarını bu işi yapan şeflerince⁵² İmparatorlarının ayaklarına fırlattıklarını gördüler. Bunlar Eylül ayında gerçekleşmiştir. Her yıl üç kere dört kere veya on kere oraya buraya karınca gibi girdikleri, çıktıkları ve her zaman ele geçirdiklerini taşıdıkları gibi o (=II. Murad), bir diğer orduyu Ekim ayında hazır etti, ne kötülükler ifa etmiştir bunlar anlatılmamıştır, ancak Tanrı'nın ona bahşettiği Hıristiyan topraklarının tamamını ele geçirmiştir. Zaferlerin gücünden ve sağlamlığından o kadar emin, kazanımlarının şevki o kadar göz alıcıydı ki Hıristiyanlığın tümünü kısa zamanda yok edeceklerine hiçbir kuşku duymuyorlardı. Soruyorum, gördüklerimize ve onun (=II. Murad) da gördüğüne kim inanmaz? Hatta bu ordunun sadece kılıç ve yayla korunan çiftçi ve çobanları değil, aynı zamanda her yerdeki yaşlıları ve eski zamanlarda eşeklerin üstünde taşınan (semere benzer) kamburları⁵³ sürdüklerini gördük. Kısa zaman sonra arkalarına üç veya dört genci boyun ve ellerinden zincirlerle bağlı olarak Constaninopolis yakınlarına kadar taşımayı, Venedikliler ve Cenovalıların gözü önünde (Türkiye'ye) geçirmeyi başardılar. Orada hepsini görmek için her birisini teftiş ettiler, yaralarına ve kırbaç izlerine tokat attılar, böylelikle hiçbir kimse onlara karşı çıkamadı⁵⁴. Hiç kimse buna inanır mı? Çünkü bir yıl önce esir edilenler, şimdi

⁵¹ Burada yazar muhtemelen acının acıyla bastırıldığını ifade etmek suretiyle bir söz oyunu yapıyor.

⁵² Per capitaneum.

⁵³ Passim senes et curvos prae antiquitate asella devectos.

⁵⁴ Yazarın işkenceye dair verdiği bilgiler devşirilen çocukların dinlerinden dönmelerini meşrulaşan bir nedenle kaleme alınmıştır. Ancak burada onların teftiş edilmeleri,

Türk olmuşlar ve Türklerin tüm vahşiliğinden etkilenmişlerdir. Ordunun en önemli (sınıfı olarak)⁵⁵ yüreklilikle ve güçle dindar bir hareketle, ki buna inanırlar, yola koyulmakta, inançlarının gerçekliğini idrak etmekte ve kendi ana vatanlarını ele geçirmekte acele ederler. Dahası her şeyi arzularlar: ana vatanlarını, annelerini, erkek ve kız kardeşlerini, diğer akrabalarını ele geçirmeyi ve gerçek ışığa (=İslâmiyet'e) taşınmayı. Ne kadar da hayret verici, ey Tanrının ilahi adaleti, fakat adalet yerini bulmazsa, öfkene ne kadar daha bizden çıkaracaksın? Bizi daha ne kadar unutacaksın ey en yüce? Umulur ki sınırdan olmasın! Gerçek, gerçek çok sevgili baba, her gün güçlendiğini fark ettiğimiz günahlarımız azalacağı yerde yok olmayacak, adaletin ilahi nefreti kopacak da zaten çok geniş bir toprak parçasını içine almış olan ancak son günlerde idrak ettiğimiz ateş, toprakların sonuna kadar yayılacak diye korkuyoruz. Ne yazık ki iki yüz veya bu civarda bir yıl Hıristiyanlarca yurt tutulmuş olan Asya'nın tamamı Antakya ve ötesi şimdi ateşle yakılıp yıkılmıştır. Orada zorla Türklere boyun eğmiş kölelerden⁵⁶ başka Hıristiyanların pek azını bulabilirsiniz. Suriye'nin tamamı, Kutsal Topraklar, Ermenistan, Arabistan ve İskenderiye patrikliği makamına kadar Hıristiyanların büyük bir kısmını artık uzun zamandır burada bulabilmek mümkün değildir. Mısır, Etyopya, İran ve buralardan daha büyük (bir toprak parçasını kaplayan) Afrika'nın tamamı hakkında sessiz kalıyorum ki buralarda tüccarlardan başka tek bir Hıristiyanı bulabilmek mümkün değildir. Oysaki bir zamanlar buraların tamamı Hıristiyanların ana vatanıydı. Fakat uzun zamandır uykudadır. (Ancak şimdi) günümüze dönüyorum. 80 veya daha az bir zaman önce Grekya'da tek bir Türk bulabilmek mümkün değildi. Onlar buraya Hıristiyanların bizatihi kendileri tarafından götürülmüşler ve ülkenin tamamını doldurmuşlardı⁵⁷. Eğer acil bir yardım yapılmazsa buralar da Arabistan veya

---

devşirilmelerinden hemen sonra başkente getirilerek burada umumi bir fizik muayenesinden geçirilmeleri ile ilgilidir. Bu teftiş ile ilgili bk. Uzunçarşılı, a.g.m., s. 564, 565; V. L. Menage, "Devshirme", *EI2*, VII, Leiden 1991, 211.

⁵⁵ In exercitu primi.

⁵⁶ Burada Sclavi kelimesini kullanıyor. Aslında Slavlar için kullanılan bu kelimenin bu dönemde kölelik için kullanıldığına ilişkin veriler vardır. Bu konuda bk. K. Fleet, "The Treaty of 1387 between Murad I and the Genoese", *Bulletin of the School of Oriental and African Studies*, LVI/1 (1993), 15.

⁵⁷ Burada çok açık bir şekilde yazar Orhan Beğ'in oğlu Şehzade Süleyman'ın Bizans İmparatorluğu'na yardım maksadıyla Avrupa'ya ayak basmasından bahseder. Bununla birlikte onların Rumeli'ye geçişlerinde kendi imkânlarını kullandıkları gayet iyi bilinmektedir. Bu konuda bk. Jorga, a.g.e., s. 188.

Mısır gibi bir şekilde etkilenebilir. Diyorum ki bu kadar geniş, kalabalık bir ülkeyi, şimdiye kadarki en şanlı kentlerin zarafetini hiçe çevirdiler, yerleşimcilerini tahliye ettiler ki orada Büyük İskender imparatorluk etmiş, Atinalılar, Korintliler, Spartalılar, Selanikliler, Philippenlilerin şimdi kederle bakılan kentleri var olmuştur. Şimdi soruyorum, kısa zaman önce kalabalık bir nüfusa sahip olup, küçük krallıklar olmayan Dalmaçya, Hırvatistan, Bosna, Sırbistan, Bulgaristan, Albanya, Valaçya ülkeleri nerede? Macaristan'a geliyorum ki burada denilene göre son zamanlarda 300.000'den fazla insan, inanırsanız 600.000 insan, sürülmüştür. Tanrının mahkemesinin adaleti neticesinde yayılan ateşin Hıristiyanların toprakları(nın tamamını) içine almasının mümkün olabileceğine, (bundan ziyadesiyle) korkuyorum (ama), inanmıyor musunuz? Zavallı Hıristiyanlar şimdi ne yapıyor? Onların prensleri? Kilisenin çobanları? Gözlerine uyku girmiyor mu yoksa Hıristiyanlığın azar azar yok edilmesini bekleyerek uyşuk bir hale mi gelmişlerdir? Mızrakları ve dansçılarıyla oynuyorlar veya daha doğrusu kendilerini yok ediyorlar. Bu arada da Türk, İsa'nın adını yok ediyor, bunun yerine de yemin ettiği üzere kendi Tanrısını koyuyor. Günün birinde Macaristan'daki kentlerin tümü de Muhammed'i yücelten şarkıları⁵⁸ icra edecek. Hey gidi hey, pek de uzun olmayan bir zaman öncesine kadar Şam dolaylarındaki bilinmeyen dağlarda ikamet eden şimdiye kadar aynı şekilde kaldıkları haliyle kaba, bilgisiz, vahşi, edebiyattan ve bilimden yoksun çobanların haricinde dünyada Türk diye anılan bir şey bilinmiyordu⁵⁹. Ancak şimdi altından kıyafetlenmiş ve süslenmiş, kral ve imparatorları idare ediyorlar. Kendi elleriyle çalışmaktansa, efendiymişçesine altından yapıma kilimlerinde ve yumuşak yastıklarında uzanıyor ve yaslanıyor, şimdi köle olan (bir zamanların) tüm asileri ve zavallı Hıristiyanlar onların yaşam tarzlarının çirkinliğine ve kirliliğine hizmet ediyor. Aralarındaki önemsiz kimseler bunlardan sekiz veya on, önemlileri ise 30 veya 100 tanesine sahiptir. En fakirleri ise Hıristiyanlığı terk etmiş iki veya üç ucuz köleye sahiptir. Sahtekârca aşağılanan Hıristiyanların dediklerine göre (Türkler) baskı ve kırbaç sayesinde zalimce davranırlar.

⁵⁸ Burada ezanı kastetmektedir. Zira diğer bazı kaynaklarda da ezan buna benzer ifadelerle tasvir edilmiştir.

⁵⁹ Bu hususun dile getirilmesi yazarın tarih kitaplarıyla pek az haşır neşir olduğuna işaret etmektedir. Zira Grek yazını bir tarafa Latince olarak da Türk tarihi ile ilgili pek çok eser vardı.

Bu kadar kötülüğe uğrayanlar bunlardan bahsedeceklerine, yardım edebilecek durumdayken bunu yerine getirserlerdi⁶⁰.

Zamanımız kayboluyor, merhametli baba, eğer burada gördüğümüz Hıristiyanların içine düştükleri zarar ve ziyan ile utancı hakkıyla dile getirmek istersem, 1000 ayrı kısma ayrılan Hıristiyanları layığıyla betimleyebileceğime inanmam. Müthiş bir retorik ustası olan Josephus ve Homer ayağa kalksın, daha önce yaptıkları gibi sadece tek bir kentin değil, 10'u, 100'ü hatta 1000, 3000, 4000 hatta 30.000, 40.000 krallığın eğer yapabiliyorlarsa yok edildiklerini ve mahvedildiklerini hikâye etsinler. Aynı şekilde onlarla birlikte Jeremiah da ayağa kalksın ve iç çekerek ağlasın ve desin ki: “*Hıristiyanların bereketli halkı nasıl olurda yalnız başına oturur? Nasıl olur da halkların dul kadın efendisi gibi olur? Nasıl olur da bölgelerin prensleri vergi tahakkümü altına girer? Geceleyin ağlar, gözyaşı çenesine kadar düşer de onun sevdiklerinden hiçbirisi onu teselli etmez. Arkadaşlarının hepsi ona tepeden bakar ve daha da kötüsü onun düşmanı olurlar. Sion'un yolları acıdır, çünkü hacca gitmeye gelenlerden hiçbirisi burada bulunmaz*”.

30-40 krallık dememe şaşırıyor musun? Lütfen şaşırma, çünkü Türklerin buralarda yaptıklarını, Tatarlar da daha ötedeki topraklarda yaparlar. Sayısı zorla hesap edilecek kadar çok, göz önünde tutulmayan diğer diyarlarda olduğu gibi her gün Rusya'da da çeşitli kötülükler yaparlar. Constantinopolis'e Tana'dan (=Azak), Moncastro'dan (Akkerman) ve Kefe'den hayvan sürüsü gibi satılan kölelerle dolu 30'dan fazla geminin gelmediği yıl yoktur. Bu kölelerin yüzde onu bunlar (=Tana ve Kefeliler) tarafından yakalanır. Özellikle sadece bu yıl Tana'da satılmak için getirilen köle sayısı o kadar fazlaydı ki bunları görenlerden öğrendiğim kadarıyla dört, altı, en çok on florine bunlardan binlerce genci satın almak mümkündü. Fakat kalabalıklarından ve açlıklarından ötürü (bunları satın almayı) reddederler⁶¹. Fakat şanlı Hıristiyanlığın bilgeliğinden

⁶⁰ *Quibus eos oppobriis, quo derisu, quibus injuriis et verberibus tyrannizent, narrent hi, qui sentiunt, dicant Christiani. Utinam talia probarent, qui tanti sunt causa mali, neque cum possent subvenire procurant.*

⁶¹ İtalyan kent devletleri ile Kefe arasında köle ticaretine ilişkin bk. N. di Cosmo, “Mongols and Merchants on the Black Sea Frontier, in the Thirteenth and Forteenth Centuries: Convergences and Conflicts”, *Mongols Turks and Others*, ed. R. Amitai-M. Biran, Brill Publishing, Leiden-Boston 2005, s. 398.

memnun ve mutlu olabilirsiniz (!), biliniz ki: Kahire ve İskenderiye'den⁶² ve diğer doğu ülkelerinden Sarasin tüccarlar Sultan her ne zaman emrederse her sene Kefe'ye, Tana'ya ve Moncastrum'a ve Hıristiyanların diğer topraklarına gelir ve burada Hıristiyanlardan Hıristiyanları büyük paralar karşılığında satın alırlar. Ardından da bunları kendilerinde olmadığından Hıristiyanların gemileriyle ülkelerine götürürler. Böylelikle bu yolla sadece kölelere sahip olmakla kalmaz, aynı zamanda onları büyük bir keyif duyarak Müslüman⁶³ yapar ve ardından da Hıristiyanların can düşmanı haline getirirler⁶⁴. Ey gidi ilahi adalet, elbette şaşılacak şey Hıristiyanların bunu desteklemeleridir. Fakat her geçen gün (ilahi) sır işler⁶⁵.

Sayın baba, pek de önemsiz olmayan daha başka şaşkıncı şeyleri işitmeyi bekleyin. Dendiğine göre Türkler silaha sahip değildirlere, eğer bu imkânsız şeye inanırsanız, Hıristiyanların tüm ülkelerini yağma edeceklerdir. Ne yazık ki İtalya'dan gelen Latin, Venedikli ve Cenovalı ile diğer tüccarlar doğru veya yanlış iyilikleri ve iyi niyetlerinden ötürü, sadece demir değil aynı zamanda çelikle ağızına kadar dolmuş kalyonlarını ve gemilerini o kadar sık taşırlar ki Gelibolu'da, Pera'da ve Edirne'deki gibi iyi fiyata ve bol miktardaki demirin İtalya'nın hiçbir kentinde bulunduğuna inanmam. Eğer geldiğimiz gemilerde bulunanları kendi gözlerimle görmediysem yalancıyım. Fakat nasıl kendilerini temize çıkarırlar? Türklere değil de Yahudilere ve Greklere satar, bunlar da bir süre sonra bu malları kendi elleriyle (Türklere) sunarlar. Ve böylelikle Hıristiyanların kalplerine sapladıkları keskin kılıçları yaparlar. Ey gidi Tanrının şefkati, daha ne kadar gecikeceksin? İntikam zamanını nereye kadar erteleyeceksin? Venediklilerin, Cenovalıların ve İtalya'nın diğer kentlerinin düştükleri

---

⁶² Cayro Alexandria.

⁶³ Metinde Sarasin.

⁶⁴ Kıpçak ve Çerkez kökenli esirlerin Kefe ve Azak'ta satıldıktan sonra Mısır'a getiriliyorlar ve burada ribatlarda eğitim gördükten sonra Memluk ordusunda hizmet ediyorlardı. Sultanlar da bunlar arasından ya da onların oğulları arasından çıkıyordu. Bunlar arasında Baybars ve Berkuk gibi önemli sultanlar zikredilebilir. Latin yazarları da bu mevzuu gayet iyi biliyorlardı. Nitekim Memluk topraklarında uzun yıllar yaşamış olan Mignanelli de Berkuk ile ilgili hazırladığı bir çalışmada Berkuk'un Çerkez asıllı olup Kefe'de satıldıktan sonra Mısır'a getirildiğini gayet iyi biliyordu. W. J. Fischer, "Ascensus Barcoch (I) A Latin Biography of the Memluk Sultan Barquq of Egypt (D.1399) Written by B. de Mignanelli in 1416", *Arabica*, VI/1 (1959), 64.

⁶⁵ *Sed quotidie mysterium operatur.*

duruma çok şaşıırıyorsunuzdur! Elbette (Hıristiyanların) tamamen yok edilmeme-leri şaşırtıcıdır. Bugünlerde bu kentten 40 eşeğe yüklenmiş çeliğin Edirne'ye (gönderildiğini) gördük ki Türkler Hıristiyanlarla utanç verici bir şekilde şöyle dalga geçerler: “*Körlüğünüzü görün zavallular. Ne yazık ki siz bize hepinizi katletmemiz için silahları sunuyorsunuz*” Nasıl düşünüyorsunuz sevgili dindaş? Bu yıkımı dua ettiğin kentte neden duyurmuyorsun? Fakat ne yaptığını kesinlikle biliyorum. Ağlıyorsun ama (bize) kulak vermiyorsun. Tanrının kaba-hati adaletle kamçılıyan kırbacı yakında. Fakat şimdilik sizi Tatarlara döndürüyoruz.

Bu yılın Ağustos ayında Türk (=II. Murad) Macaristan'ı tarumar ettiğinde çok konuşulduğu üzere (Macaristan'da) yeni bir İmparator seçildi. Fakat henüz bunun doğru olup olmadığını tetkik edemedim, çünkü görmedim⁶⁶. Bilginiz dâhilindedir ki (II. Murad) Macaristan krallığı için Polonyalılarla savaşırken onları da kendisine bağladı ve sayısız insanı öldürdü, elbette bunların Hıristiyan olduğunu biliniz. Ardından da Polonya'nın komşuları olan Tatarlar, Hıristiyan ahalinin savaşla ele geçirildiklerini görünce Polonya'yı istila ettiler. Burada ne yaptıklarını anlatmaya kelimeler yetmez. Eğer oralara gelenler varsa onlara kendiniz sorunuz. Dinsiz halklara karşı prensliğin o kadar güçlü kaleleri, o kadar çok sayıda danışman, o kadar ordu... Hey gidi yardım edilmesi lâzım gelen ve yardım edilebilecek, ancak bunların yapılmadığı, ne de bir tavsiyenin gönderilmediği zavallı insanlar. Çoğunluğun adına, kardeşleri, mektupları ve 30 adet yazıyı, onlara karşı bir ordu hazır edildiğinde Aralık ayından önce imparator ve düklerle gönderdim. Bunları aldı ve okudular, fakat umursamadı ve dikkate almadılar. Tanrının borazanı, rahip Jakob'umuz Kral ve prensin gözleri önünde haykırış, adaletsizliklerini yüzlerine çarpmıştır: “*Ne yazık, zavallular, ülkeniz yabancılar tarafından yağmalanıyor, kadınlarınız gözlerinizin önünde aşağılanıyor, kardeşleriniz ve oğullarınız zincire vuruluyor, ancak yine de umursamıyorsunuz*”. Onlar bu gibi sözleri duydukça gülüyor ve hissizliğe bürünüyorlar. Dahası, efendimiz Papa hazretleri, ordu hazır ederler diye ilahi hediyelerini dinsizlere gönderiyor. Ne zaman, ne zaman Hıristiyanların kederi sona erdirilecek. Buna ne kadar bir zaman var. Ölmeden önce kendi gözlerimle görebilecek miyim? Umudum var, ancak çok zayıf ve çok uzak, hatta ümit dışı.

⁶⁶ Burada Sigismund'un ölümünden sonra Macar tahtına geçen Avusturya dükü II. Albert'ten bahsediyor.

Bir zamanlar Müslümanları İspanya'nın dışına süren şanlı Frank krallığı nerede? İngilizlerin büyük gücü nerede? Bunların ikisi birbirlerini mahvetmişlerdir. Dinsizlerin korkulu rüyası Aragon kralı nerede? Hıristiyanlığın diğer güçlü prenslikleri nerede? Almanlar Macarlardan ve Bohemyalılardan nefret ederler. Macarlar Polonyalılarla savaşır. Kilisenin çobanları çobanlardan ayrılmıştır, baronlar baronlarla, kentliler kentlilerle mücadele ederek birbirlerini mahvetmektedirler. (...)⁶⁷

Bir sonraki sene için Türk'ten çok korkan kent için dua edilmesi ve diğerlerine de tavsiye edilmesi çok memnuniyet vericidir. Korkmak yerindedir, çünkü 3.000 veya daha fazla Hıristiyan gencini denizlere adapte etti, onları iyi birer kürekçi yaptı ve kalyonları da zaman kaybetmeksizin savaşa hazırladı. Eğer, Tanrı saklasın kenti ele geçirirse, ne yazık ki, geriye kalan Hıristiyanlara bundan sonra hem denizden hem de karadan saldırabilir. Oysaki eli şimdilerde sadece zarar ziyana ulaşıyor. Kalpten yakarışımızın nedeni eğer kuşatma gerçekleşirse, Tanrının (öyle bir durumda kente) yardım etmesi içindir. (II. Murad) İtalya'daki kentlerden, özellikle de iç taraflarda güvenli Venedik'ten gelebilecek yardımdan ürker. (Onun) Yaşamı boyunca olduğu gibi şimdi de bu işe girişebileceğine inanılmaz. Daha önce söylenenler bunu kanıtlamaktadır. 30.000 mızraklı asker ve bu kadar da çekiçli ve aynı zamanda palalı hemen hazır edilmelidir. Bu konuda sen ne düşünüyorsun? Ayrıca (II. Murad) asla yemez ve adamlarıyla nadiren konuşur, çünkü iç çekerek söylüyorum ki (kent) tamamen (Türklerin sınırlarının) ortasına alınmıştır. Çok talihsiz bir şekilde denizde üstünlüğü kolaylıkla elde edebilmesi mümkündür. Hiçbir önemi yoksa da şunu da ilave et ki, İmparatorluğuna bağlı sayısı 100.000'den fazla tüm köy, kent ve kalelerden daha önce hiç yapmadığı üzere yakın bir zamanda Hıristiyan oğlanlarının onda birini 10 yaşından 20 yaşına kadar olanlar arasından kendi özel köleleri ve muhafızları olarak el koydu ve talihsiz bir şekilde Müslüman yaptı⁶⁸. Daha önce kehanet ortaya çıktığı şekilde, şimdi kaçınılmaz olarak ya kendisi Hıristiyanları yok edecek veyahut Hıristiyanlar tarafından yok edilecektir. Ben bunların ilkinden ziyadesiyle korkuyorum. Tanrı diğerine rıza gösterebilir.

⁶⁷ İlerleyen paragrafta birkaç satırda yazar dünyanın sonunun geldiğinden ve tehlikeye karşı birlik olunmasından bahseder.

⁶⁸ Burada verilen rakam hem Osmanlı hem de diğer yabancı kaynakların verdiği bilgilerle uyumludur. Menage, a.g.m., s. 211.

Çünkü ümidimiz kırılmış değildir. Diğer taraftan Müslümanlar ve Türk halkları arasında bir dedikodu yayılmıştır ki buna göre onların mahvoluş zamanı çok yakındır. Kâhinlerinin dediklerinin üzerinden de bir süre geçmiştir. Fakat bizde şimdiye kadar geç kalmış bir huyumuz olan onların sadakaları ve fakirlere karşı sorumluluk hisleri şimdiye kadar (onların yıkımını) geciktirmiştir.

Hey gidi çok dindar Hıristiyan dükleri şimdi nerede? Güçlü ve dindar Gottofred (=Godfrey), Boxon (=Bohemond), Balduinus (=Baldwin) ve diğer arda kalan şanları sonsuza kadar sürecek olan prensler nerede? İsa'nın kabrini dizesizlerin elinden kurtaranlar nerede? Daha geriye dönülürse ebedi ve kutsal şanı kuşaklar boyunca hiçbir zaman yok olmayacak ve unutulmayacak Frank kralı asil Carolus (=Büyük Karl) nerede? Ki o, gücü ve ordusuyla ve hatta büyük yetenek ve dindarlığıyla İsa'nın incinmesinin intikamını almış, dini ile âdetini batı ve doğuda yaymıştır⁶⁹. O kadar ki, o ve onların şimdiye kadar devam eden şanından ötürü Frank adı, barbarlara korkunç görünmüş, Hıristiyanların batıdaki topraklarından doğunun tamamına kadar Frank adı yankılanmıştır⁷⁰. İşte bu yüzden, Hıristiyan kralları ve prensleri hemen ayağa kalkın, çünkü zamanı gelmiştir. İşte örnek, işte şeref, işte sorumluluk. Dürtü adalettir, dindir, inançtır. Ne yazık ki İsa'ya baş kaldıran düşman halklar gözle görünür hale gelmiştir. Korkanlara güçlü, cesurlara korkak. Niçin zaman harcıyorsunuz? Sadece paganlara karşı direnerek değil, aynı zamanda İsa'nın adını yayarak cesur olun. Yok edin ve zafer kazanmayı düşünmeksizin harpten zevk alın. Soruyorum Büyük İskender bu kadar şanı nasıl kazanmıştır, Afrikalı Hannibal veya

⁶⁹ Ortaçağ Avrupa tarihinin en önemli simalarından olan Büyük Karl'ın İtalya ve İspanya'da Müslümanlarla mücadeleleri olmuşsa da Doğu'ya doğru bir sefere girişememiştir. Buna mukabil, Müslümanlarla mücadelelerinden ötürü bir Haçlı kahramanı olarak ortaya çıkmış ve Haçlı seferlerine ilişkin çağrılarda veya edebi eserlerde önemli bir edebi kişilik olarak kendini göstermiştir. M. Gabriele, *An Empire of Memory: The Legend of Charlemagne, the Franks and Jerusalem before the First Crusade*, Oxford UP 2011, s. 41 vd. Onun bir mite dönüşmesiyle ilgili şu çalışmada yer alan bir şiirde bu hususu açık şekilde görebilmek mümkündür. J. A. Stuckey, *Charlemagne: The Making of an Image*, Dissertation Phil.D., University of Florida 2006, s. 64, 65.

⁷⁰ Frenk şekliyle bugün dahi Avrupalılar için kullanımı devam eden bu kelime Türkçe de dâhil Müslüman halkların dillerine muhtemelen Bizanslılar yoluyla girmiş olmalıdır. Frank krallığı ile Araplar arasında ilişkiler varsa da bu temas söz konusu adın genelleşmesinde pek de yeterli görünmüyor. Bunun yanı sıra kelime daha çok Orta ve Batı Avrupalılar için kullanılmıştır. Mesela İspanyollar veya Slavlar için bu kelime kullanılmamıştır. Bu konuda geniş bilgi için bk. B. Lewis, "Ifrandj", *EI2*, III (Leiden 1986), 1044-1046.

Scipiolar ve hatta Caesar? Hiç kuşku yok ki sadece askeri şana sahip değillerdi, aynı zamanda kendi halklarının dışındaki topraklara (doğru ileri) atılmışlardı. Fakat hey gidi hey, ne kadar acı ki idare sürmek konusunda hevesli prenslerimiz, ne inancın mahvolmasına ne de üzerimize yönelen tehlikeye karşı herhangi bir şey hissetmez. Birbirlerini şişireceklerine meydana insinler ve şanlarını barbar halklara öğretsinler. Fakat eğer halklarını din, özgürlük ve şan için silahlanmaya davet etmezlerse, bu barbar halklar altın ve gümüş ile değerli taşlardan zengin olurlarken kalplerine bir sıkıntı uğramayacağına şüphe yok. Aslında onlar kadınlardan daha fazla ipekliler giyer, ayaklarına kadar inciler ve mücevherle donanır ve dahası, sadece kupaları ve tablaları değil, aynı zamanda yazı masaları ve kutuları gümüşten, atlarının yular ve eğerleri de altınla donanmıştır. Daha da ürkütücü olanı duyun ki, pek çoğu gurur içinde İsa'nın suç saydığı bir şekilde Hıristiyan tapınaklarındaki altından kutsal kadehleri kullanarak içerler. Niçin duruyoruz ki? İşte aradığımız (burada). Fakat niçin bu kadar zamanı ve sözü harcıyoruz? Oysaki Tanrı'dan başka hiçbir kimse onların gözlerini aydınlatamaz ve kalplerini sarsamaz, (zira) tüm boş teşvikler insana özgüdür. Bundan ötürü ey babalarım ve din kardeşlerim kulağınızı buna veriniz, yalvarıyorum. Tanrıya yakararak, titreyerek iç çekerek çok kutsal dualara ara vererek kentlere ve kalelere gidiniz ve halka sesleniniz, halkı bir araya getiriniz, küçüklerin ve aynı zamanda büyüklerin kalplerine ilham veriniz. Günahların yok olması için dualarla çalışmaya devam etsinler ve çalışmalarını dindarlıkla sürdürsünler. Çünkü güvenilir ve merhametli Tanrı, insanların günahlarından ötürü nefreti yayar. İyi çalışmalarla (bu öfke) hafifletilebilir. Dindarların gözleri de aynı zamanda Hıristiyan halklara merhamet için bundan tezi yok dikkat kesilsin, kalpleri sevgiyle dolsun taşsın, aynı zamanda prensler de kiliseyle bir bütün olma durumunu ve barışı sunsun. Tüm kötülüklerin mucidi ve kıskırtıcısı, İsa'nın tüm kiliselerine kargaşa tohumları eken şeytan (böylelikle) Tartarya'ya (=cehenneme⁷¹) çekildiğinde Kiliseye bağlı olanlar memnun olur, bu güne kadar İsa ve Hıristiyanlarla dalga geçen ve alay eden dinsizleri utandırır ve dize getirirler. Sevgili baba, eğer, kutsal birlik kurulursa din kardeşleri güvenle, yani demeye çalıştığım o ki rahat bir şekilde denizi geçebilirler. Böylelikle sizin gözleminiz sayesinde pek çok toprak ebedi başaklarla dolar taşar. Bundan ötürü,

⁷¹ Buradaki kelime oyununun kökeni için bk. P. Jackson, "Medieval Christendom's Encounter with the Alien", *Historical Research*, 74 (2001), s. 353.

sevgili baba, sizin gizemli kalbinizi bildiğim kadar kendimden emin olarak sizi davet ediyorum. Âmin.

Constantinopolis'ten 12 Aralık 1438.

Saygıyla

Fransisken Tarikatından değersiz Bartholomaeus de Jano.

Kaynakça

Alan, H., *Bozkırdan Cennet Bahçesine Timurlular*, Ötüken Yay, İstanbul 2007.

Annales Ecclesiastici, ed. Raynaldus vd, Tomus XXVI (1356-1396), Parisiis 1880.

Anooshahr, A., *The Gazi Sultans and the Frontiers of Islam*, London-New York 2009.

Bartold, V. V.; *Moğol İstilasına Kadar Türkistan*, çev. H. D. Yıldız, TTK Yay, Ankara 1990.

Baştav, Ş., *Osmanlı Türk-Macar Tarihi Münasebetlerinde İlk Devir (1456'ya Kadar)*, TKAE Yay, Ankara 1991.

Bertrand de la Broquiere'in Denizaşırı Seyahati, Ed. Ch Schefer, Çev. İ. Arda, Eren Yay, İstanbul 2000.

Cosmo, N. Di, "Mongols and Merchants on the Black Sea Frontier, in the Thirteenth and Forteenth Centuries: Convergences and Conflicts", *Mongols Turks and Others*, ed. R. Amitai-M. Biran, Brill Publishing, Leiden-Boston 2005, s. 391-424.

Delilbaşı, M., "Selanik ve Yanya'da Osmanlı Egemenliğinin Kurulması", *Bellekten*, LI/199 (1987), 75-106.

Fischer, W. J., "Ascensus Barcoch (I) A Latin Biography of the Memluk Sultan Barquq of Egypt (D.1399) Written by B. de Mignanelli in 1416", *Arabica*, VI/1 (1959), 57-74.

Fleet, K., "The Treaty of 1387 between Murad I and the Genoese", *Bulletin of the School of Oriental and African Studies*, LVI/1 (1993), 13-33.

_____, *European and Islamic Trade in the Early Ottoman State*, Cambridge UP 1999.

Gabriele, M., *An Empire of Memory: The Legend of Charlamagne, the Franks and Jarusalem before the First Crusade*, Oxford UP 2011.

Geanakoplos, D. J., “The Council of Florence (1438-1439) and the Problem of Union between the Grek and Latin Churches”, *Church History*, XXIV/4 (1955), 324-346.

İlgürel, M., “Yeniçeri”, *İslam Ansiklopedisi*, XIII (1986), 385-395.

İnalçık, H., “Murad II.”, *İslam Ansiklopedisi*, VIII (1979), 598-615.

_____, *Osmanlı İmparatorluğu Klasik Çağ (1300-1600)*, çev. R. Sezer, YKY Yay, İstanbul 2011.

Jackson, P., “Medieval Christendom’s Encounter with the Alien”, *Historical Research*, 74 (2001), s. 347-369.

Jorga, N., *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi*, çev. N. Epçeli, Yeditepe Yay., İstanbul 2009.

Kalman, B., “Hristiyan Birliği ve XV. Asırda Osmanlı-Macaristan İlişkileri”, *Tarih Dergisi*, sayı 28-29 (1974-1975), s. 83-112.

Kurat, A.N., *Rusya Tarihi*, TTK Yay, Ankara 1999.

Lewis, B., “İfrandj”, *Encyclopaedia of Islam* 2, III (1986), 1044-1046.

Macaristanlı György, *Türkler: Türklerin Gelenekleri, Görenekleri ve Hinlikleri Üzerine İnceleme*, çev. L. A. Özcan, Bilge Kültür Sanat Yay, İstanbul 2009.

Menage, V. L., “Devshirme”, *Encyclopaedia of Islam* 2, II (1991), 210-213.

Mollaoğlu, F. Kırıldökme, *Laonikos Chalkokondyles’in Kroniği ve Değerlendirilmesi (V-VII. Bölümler)*, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Doktora Tezi, Ankara 2005.

Necipoğlu, G., *Byzantium Between the Ottomans and the Latins*, Cambridge University Press 2009.

Palmer, J. A. B., “Yeniçerilerin Kökeni”, çev. M. Öz, *Söğütten Osmanlıya*, der. O. Özel-M. Öz, İmge Yay, Ankara 2005, s. 475-516.

Parry, S., *Fifty Years of Failed Plans: Venice, Humanism and the Turks*, Dissertation Phil.D., The City University of New York 2008.

Patrologiae Graecae, Tomus CLVIII, Parisina 1866.

Runciman, S., *Konstantinopolis Düşüü*, çev. D. Türkömer, Doğan Kitap, İstanbul 2011.

Setton, K. M., *Papacy and the Levant*, II, Philadelphia 1978.

Sevcenko, I., “Intellectual Repercussions of the Council of Florence”, *Church History*, XXIV/4 (1955), 291-323.

Stuckey, J. A., *Charlemagne: The Making of an Image*, Dissertation Phil.D., University of Florida 2006.

Uzunçarşılı, İ. H., “Devşirme”, *İslam Ansiklopedisi*, III (1963), 563-565.

Vryonis, S., “Isidore Glabas and the Turkish Devshirme”, *Speculum*, XXXI/3 (1956), 433-443.

Witteck, P.; “Devshirme and Sharia”, *Bulletin of the School of Oriental and African Studies*, XVII/2 (1955), 271-278.

Zinkeisen, J. W.; *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi*, çev. N. Epçeli, Yeditepe Yay, İstanbul 2011.